

pravi: računanje z dejstvi. Kajti nihče od teh članov uredništev naših listov nima toliko osebnega dostojanstva in poguma, da bi dosleden svojemu nazoru dal gospodarju slovo in krenil tja, kjer sluti bodočnost. Ne, vsak računa le s časom in z gospodarjem in ve, da se bo prelevil, kadar bo kazalo in kadar to ne bo z nobeno nevarnostjo več v zvezi. Taktika, za katero se skriva pritlični duh.

Takega odnosa do sveta in idej ni mogoče šteti v zlo nekomu, ki noče prav ničesar drugega, kakor da je sit in da ima nekje svojo posteljo. Kdor pa v javnosti izpričuje svoj nazor in svojo kritiko, ga tako ravnanje nujno osvetljuje kot človeka, ki mu ne gre zares in je zaradi tega vse njegovo pretakanje solz nad ubogim ljudstvom le koketiranje z modnimi gesli.

Kakšen pa je pomen takega pisanja za tako imenovano „javnost“? Ni dvoma, da je treba v prav tem odnosu ljudi do idej iskati vzrokov, zakaj je vpliv povojne žurnalistike na vse naše politično, kulturno in gospodarsko življenje tako — porazno majhen, oziroma celo kvaren. Če se ozremo po drugih narodih, zlasti tistih, kjer ima časopisje približno tak pomen, kakor pri nas, vidimo, da se je nivo žurnalizma po vojni izredno dvignil. Vrsta široko naobraženih in iz nazora rastočih mož je ustvarila iz časopisja tribune, kjer se v vroči borbi doslednih, z osebnim naporom zgrajenih nazorov razčiščajo problemi javnega življenja in se s tem dviga nivo naroda, ker so ljudje prisiljeni, da naporno in vztrajno premišlujejo o sebi in o skupnosti. Naš žurnalizem pa je postal po vojni *izrazito netvoren in izrazito neodgovoren*. V osnovnih linijah se izživlja dosledno po geslu nesrečne strankarske prakse, danes za, jutri proti, in v tem štirinajstletnem brezplodnem nihanju ni zmožel nobene dosledne poglobitve in nobenega idejnega boja v katerikoli panogi javnega življenja. Tako se tudi danes prav tako površno dotika socialnih vprašanj, kakor da bi ti problemi ne pretresali osnov človeškega življenja. Morda ga obhajajo skomine po popularnosti, morda toži nad krivičnim družabnim redom, ker bi rad s tem na prav nemoralen način utrdil postojanke stranke, morda pa mu je navsezadnje vendarle pri srcu, da lagodno sočuvstvuje — toda biti dosleden, biti borben in žrtve sposoben, kakor to terjajo osebno prepričanje, biti odgovoren iz dostojanstva pri svojem oprasku na svetu — tega iščeš zaman po naših listih. Kdo bi se čudil potem nivoju našega življenja, kjer je osebni račun že skoraj popolnoma izpodrinil odgovorno premišljevanje in osebno resnico!

Ferdo Kozak.

Fašistična nevarnost

Svetovna vojna ni s svojimi posledicami preobrazila sveta samo na zunaj, temveč je globoko posegla tudi v miselnost vsega človeštva. Pred svetovno vojno sta bila glavna temelja družbene organizacije liberalizem in demokracija, po svetovni vojni pa je stopil na njuno mesto socializem, oziroma komunizem. Ljudske množice, pa tudi izobraženci so se v veliki večini odrekli svojim nekdanjim idealom in podoba je bila, da bo v nekaj letih vsaj vsa Evropa socialistična.

Toda val socializma se je nenadoma zaustavil z zmago fašizma v Italiji, ki je postal nato vzor vseh nacionalističnih (ne nacionalnih!) gibanj na svetu. Italijanski fašizem je namreč dokazal, da se še vendarle da preprečiti zmaga socializma, dasi ne z liberalizmom in demokracijo. In tako smo dobili v politiki dva ekstrema, med katerima je začel nihati evropski človek: fašizem in socializem. Stari politiki, ki so napovedovali propad socializma, so bili sprva še bolj preverjeni, da bo propadel tudi fašizem, ki so ga v začetku celo podpirali kot protitež komunizmu. Toda zmotili so se temeljito. Sovjetska Rusija, kateri so na-

povedovali leta in leta propad, je postala v poslednjih letih tista sila, katero skušajo danes pridobiti za zaveznico celo najbolj kapitalistične države, kljub temu da se dobro zavedajo nevarnosti boljše vizma; na drugi strani pa je postala fašistična Italija voditeljica vseh revizionističnih teženj in je ustvarila okoli sebe blok držav, ki občutno moti politično ravnotežje v Evropi.

Obe državi, predstavnici dveh nasprotujočih si političnih idej socializma in fašizma, pa sta dokazali, da sta njuni ideji sposobni življenja.

Evropske vlade so do poslednjega časa smatrale, da tvori največjo nevarnost za sedanji družbeni red, pa tudi za obstoj političnega ravnotežja v Evropi komunizem, oziroma socializem. Zato so se tudi borile proti obema z vsemi sredstvi, in res so dosegle precejšen uspeh; v mnogih evropskih državah so komunistične stranke prepovedane, socialistične stranke pa so bile oslabiljene, ali pa so se kumpirali njihovi voditelji, tako da niso bile zmožne pravega odpora. Kako šibki sta bili celó na videz tako močni socialistični stranki, kakor sta v Nemčiji in Avstriji — dokazujejo zlasti dogodki zadnjih mesecev.

Na stroške propada socialistov in komunistov pa se je medtem razvijal fašizem, ki ga je dolgo podpiral tudi veliki kapital, ki je upravičeno videl v zmagi socializma svoj propad. In danes je, zlasti po zmagi v Nemčiji, fašizem najpri-
vlačnejši ideal širokih ljudskih množic.

Življenje današnje Evrope se nahaja v težki krizi, ki je rodila zlasti hude posledice v gospodarstvu in v socialnem stanju malega človeka. Vlade raznih držav so poskušale in še poskušajo z raznimi načrti, zakoni, odredbami itd. preprečiti razpad sedanjega družbenega reda, toda vsi ti naporji niso obrodili občutnejšega izboljšanja, zato ni čuda, da so se začele množice vedno bolj nagibati k skrajnostim. Takoj po vojni so sledile raznim socialističnim strankam, danes pa se pod vplivom zmagujočega fašizma vedno bolj nagibajo k slednjemu. In v tem je zlasti velikega psihološkega pomena zmaga hitlerjanstva v Nemčiji, ki je kljub nevarnostim za druge države postal poleg fašizma vzgled raznim elastičnim nacionalistom pri drugih narodih.

Da je vplivala zmaga hitlerjanstva v tem smislu tudi na nacionaliste v naši državi, moremo razvideti iz naslednjih citatov iz dveh nacionalističnih listov, okoli katerih se zbirajo bivši orjunaši, mislim namreč na ljubljanski „Pohod“ in zagrebško „Pobedo“. V uvodniku „Vstajenje“ velikonočne številke „Pohoda“ (15. apr. 1933) beremo: „Poglejmo v Nemčijo. Nemčija vstaja. Nemčija bo imela letos veselo Veliko noč.“ Ona, ki je bila za svoje grehe po pravici ponižana — vstaja. In v kakšnem znamenju? Narodnost in socializem sta tisti sili, ki jo dvigata iz groba. (Podčrtano v „Pohodu“). Ali ni dovolj jasno, da je po mnenju teh ljudi tudi v naši državi potreben „narodni socializem“, ki naj nas dvigne „iz groba“? Isto misel izraža v velikonočni številki (15. apr. 1933) tudi zagrebška „Pobeda“,¹ ki piše v poročilu iz Ljubljane: „Pobedovci! Dne 20. t. m. priredi naša podružnica v Ljubljani času primerno predavanje o smislu našega nacionalno-socialnega programa,“ ali v dopisu z Vrhnike: „Sicer pa smo zaenkrat nacionalisti še potrpežljivi, toda organizirani, socialni nacionalisti ne bomo več!!!“²

Morda bo mislil marsikdo, da je vse to brez pomena in da pri nas ni nobene nevarnosti fašizma, saj je celó „Orjuna“ prepovedana. Isto so govorili v Italiji v početku fašizma in v Nemčiji, ko se je pojavilo hitlerjanstvo. In vendar, kaj

¹ Mimogrede bodi povedano, da ima „Pobeda“ v tej številki eno in pol strani oglasov iz Ljubljane, kljub temu, da izhaja v Zagrebu!

² Vsi citati so dobesedni z napakami vred.

so dočakali! Res je, da niso pri nas razmere iste, toda vendar je treba pravočasno paziti, kaj se pripravlja. Da pa niso ti ljudje tako nepripravljeni in da uživajo tudi podporo važnih faktorjev, naj pričata dva citata iz že navedene številke „Pobede“. V uvodniku beremo: „Sretan Uskrs! ORganizovani JUGoslovenski NACIONALISTI!...“³ Uz Uskrs Hrista čekamo na Uskrsnuče naše organizacije. A ono je na vidiku!“, in v dopisu z Bleda: „Vsi četni komandirji bivšega triglavskega bataljona, vodniki, namestniki kakor tudi praporščaki, se pozivate, da se javite pismeno ali osebno podpisane.“⁴

Mislím, da oba citata dovoljno pričata o aktivnosti bivših orjunašev, ki smatrajo, da je prišel zdaj njihov čas. Naj nas ne moti njihova maloštevilnost, ne dejstvo, da njihova organizacija trenutno še ni oficiélno obnovljena. Fašizem je v zraku, ljudje so brez služb, lačni, siti obljub, razočarani nad vsemi dosedanjimi političnimi programi in strankami, in zato zmožni, da se oklenejo slehernega ekstrema. Naša dolžnost je, da tako gibanje pravočasno zavremo, da rešimo naš narod nesreče, ki mu grozi. Kajti fašizem pomeni povsod samo eno: usužnje-nje slehernega človeka in vojno nevarnost za vse narode. — v e k.

Naši obrazi

III.

Pogovarjal sem se s starim znanecem, približno tako starim, kakor moje zavedanje in spoznanje človeka okrog mene. Čuden mož, za me skoraj malo prečuden; najini pogovori so zmeraj kratki, pa vendar ostane po njih neka žalost v duši. Vrag vedi zakaj; morda zaradi občutka, da je modrejši od mene, morda pa moj duh še davno nima pubertete za seboj in me v tihem stresa groza, da je ta moj znanec morda le močnejši in odločnejši od katerekoli druge premišljujoče glave pri nas.

Najini pogovori so zmeraj kratki. Kot izobraženec zahaja vsak teden enkrat v kavarno. Zadnje čase poseda pri oknu, da vidi na cesto, ker v kavarni neki ni več pravih humorističnih listov, ki jih je poprej hodil prebirat. Sedem mu nasproti, z desnim koticom ust se mi nasmehne v pozdrav.

„No, kako je, kako?“

Pogleda me, potem se pa plašno ozre okrog sebe. „Bo že, bo že... malo teško živimo, saj pravim!“

„Križa je v deželi — stara pesem. Denarja ni, zaslužek majhen...“

„Dà, dà,“ prikima in streže z očmi po sosednjih mizah.

„Vse toži!“

Za hip se zdrzne, potem mu zleze glava med ramena. Oči strme mrtvo v mizo. Vidim, da mu ni prav, da sem glasno izrekel njegovo misel.

„Že, ne rečem — toda večkrat pretirano. Zraven pa se utegne zgoditi, da te kdo napak razume, ali ti pa nalašč nastavi past. Saj ne poznaš ljudi.“ Pomolčal je, potem so me pa skoraj žalostno pogledale njegove drobne oči. Glas mu je za spoznanje jačji: „Veš, sicer je pa danes večini ljudi poklic, da zabavljajo. In to ni lepo. Zares ne. Odurno je slišati, o jeznoritem značaju priča...“

„Ali si name nameril?“

³ Toraj vendarle še obstoja „Orjuna“, kljub temu, da je javno ni!

⁴ Ali se ne glasi to podobno pozivu hitlerjevcev?